

POVEZANOST ISTARSKOGA IDENTITETA I ISTARSKOGA DEMOKRATSKOG SABORA: ANALIZA PROGRAMSKOGA SADRŽAJA I TEKSTOVA OBJAVLJENIH U GLASU ISTRE OD 1989. DO 1993. GODINE

Sažetak

Istarski demokratski sabor (IDS) na previranjima u istarskome identitetu na početku 90-ih godina 20. stoljeća i na interpretaciji povijesti kroz potisnuti identitet kao i usporenu integraciju istarskih Hrvata u moderno hrvatsko društvo, izgradio je svoj politički identitet kroz regionalnu mobilizaciju i otpor centru državne vlasti interpretirajući se stanovništvu kao zaštitnik regionalnih interesa. Prateći lokalni dnevni tisak Glas Istre u vrijeme osamostaljenja Republike Hrvatske kao i ulogu IDS-a u uobličavanju političkoga i nacionalnoga identiteta stanovništva Istre kroz Glas Istre i kroz programske dokumente stranke, istraživanje je pokazalo pomanjkanje državotvornih elemenata koji bi išli u prilog tezi o pozitivnoj ulozi regionalne stranke u procesu izgradnje nacionalne države.

Ključne riječi: *identitet, Istarski demokratski sabor, država, Glas Istre, regionalizam*

TATJANA TOMAIĆ*

UDK:

329(497.5-3 Istra)

IDS"1989/1993"(046)

323.172(497.5-3

Istra)"1989/1993"(046)

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Primljeno: 22. rujna 2014.

* Mr. sc. Tatjana Tomaić,
Institut društvenih
znanosti „Ivo Pilar“ –
Područni centar Pula,
tatjanatomaic@gmail.com

Uvod

Rezultati popisa stanovništva Istre iz 1981. godine pokazuju 157.112 Hrvata ili 72,2%, 3.434 Slovenca ili 1,6%, Talijana 7.859 ili 3,6 %, regionalaca 3.691 ili 1,7% i ostalih 45.510 ili 20,9%. Ta je nacionalna struktura pučanstva dočekala demokratske promjene i dovršetak nacionalno-integracijskoga procesa u Istri kada su i istarski Hrvati kao dio suverene hrvatske nacije sudjelovali u stvaranju vlastite nacionalne države kao i u procesu konstituiranja i legitimiranja demokratskoga poretka. Međutim popisom stanovništva iz svibnja 1991. godine, od ukupno 204.346 stanovnika Istre (obuhvaćenih današnjom Istarskom županijom) svega se njih 111.595 ili 54.61% izjasnilo Hrvatima, dok se 37.027 ili 18.12% stanovnika Istre izjasnilo po regionalnoj pripadnosti, Istrijanima. Treća narodnosna skupina bili su Talijani 15.304 ili 7.49%.¹ Suočeni s toliko značajnom promjenom u jednome od bitnih identitetskih karaktera kao što je nacionalni identitet, a bez značajnih promjena demografske strukture i broja stanovnika na tome području, pozvani smo istražiti uzroke toga naglog (ne)formiranja regionalnoga identiteta uvažavajući rezultate popisa stanovništva iz 2001. godine po kojemu se broj regionalno izjašnjenih osoba smanjio na 8.865 ili 4,3%. Od ukupno 206.344 stanovnika Istarske županije iz popisa 2001. godine relativni udio Hrvata u ukupnome stanovništvu Istre porastao je na 148.328 ili 71,9% i time se vratio na prvobitno stanje iz 1981. godine.² Porast broja Hrvata nije posljedica doseljavanja (1998. popisanih osoba više nego 2001. godine ili 1% u relativnome omjeru), već raslojavanje regionalno izjašnjenih osoba iz popisa 1991. godine među kojima su najveći dio činili Hrvati.³

Dominantnu ulogu u tome procesu jačanja regionalnoga identiteta imala je regionalna politička stranka Istarski demokratski sabor (IDS) koju ćemo analizirati kroz programske dokumente stranke kao i kroz izjave i stavove stranačkih čelnika IDS-a. Najveći intenzitet u formiranju regionalnoga identiteta *istrijanstva* zbivao se 1990. i 1991. godine kao što je vidljivo iz izjava čelnika stranke koji su na početku demokratskih promjena i formiranja Hrvatske sustavno zagovarali regionalni identitet i pozivali stanovništvo na takav oblik izjašnjavanja. Nakon popisa stanovništva 1991. godine IDS nastavlja još nekoliko godina intenzivno svoju kampanju *Istrijan* koja nalazi uporište u potisnutome identitetu hrvatskih stanovnika Istre kao i raznih

¹ Usp. Mario Sošić, „Komparativna analiza nacionalne komponente popisa stanovništva 2001. godine u Istri“, *Identitet Istre – ishodišta i perspektive*, Zagreb, 2006., str. 426.

² Popis 2011.: Hrvati 142.173, Talijani 12.543, regionalci 25.203, ostali 26.117.

³ Usp. Nenad Pokos – Dražen Živić, „Suvremena demografska slika Istre“, *Identitet Istre – ishodišta i perspektive*, Zagreb, 2006., str. 412.

pripadnika naroda s prostora bivše države kojima je takva identifikacija prihvatljivija od vlastite nacionalne zbog neisticanja i prikrivanja vlastitoga identiteta.

Analiza političke komponente promatranoga fenomena usmjerena je na propitivanje koliko su politički programi IDS-a (orijentacija stanovništva) utjecali na njihovu identitetsku *deformaciju* više od povijesnih, etničkih i kulturnih čimbenika. Istraživački pristup kroz opis i analizu političkoga usmjerenja najsnažnije regionalne istarske političke stranke IDS-a usmjerit će nas na sadržaj tih stajališta i dati nam okvir za ocjenu karaktera i doprinosa IDS-a tomu procesu (ne)identitetskoga ponašanja. Metodološki pristup u analizi i u izvođenju zaključaka temelji se na opisu i prikazu političkih stajališta danih u programskim dokumentima stranke kao i na velikome broju izjava stranačkih čelnika IDS-a koji su objavljivani u lokalnome dnevniku *Glasi Istre* od rujna 1989. do svibnja 1993. godine. Provedena analiza obuhvatila je sve brojeve *Glasi Istre* u analiziranome razdoblju po kriteriju odabira svih novinskih članaka u kojima se objavljuje ime stranke (IDS) glede različitih informacija tijekom obrađenoga razdoblja: formiranje stranke te gradskih i općinskih podružnica, izjave čelnika stranke, stranački skupovi i programi, izborne kampanje i rezultati izbora kao i praćenje svih izvješća vezanih uz IDS (komentari i osvrti, pisma čitatelja). Izabrani novinski članci obuhvaćaju povijesno-politički kontekst u Hrvatskoj i Istri, demokratske promjene, stvaranje nezavisne Republike Hrvatske, Domovinski rat, političku scenu Istre te programske orijentacije i stajališta ostalih političkih stranaka u Hrvatskoj i Istri prema državi i regionalizmu.

Na temelju obrađenoga materijala u analiziranome razdoblju koji obuhvaća ukupno 866 novinskih članaka dobiva se povijesno-politički kontekst nužan za razumijevanje predmeta analize dok je 71 citiran i izdvojen prilog *Glasi Istre* korišten kao snažan argument u metodološkome pristupu istraživačkomu predmetu u svrhu definiranja aspekta političkoga identiteta stranke. Valjanost i autentičnost iznesenih stavova o raznim pitanjima istarskoga i hrvatskog društvenog i političkog razvoja izrazito su visoke, s obzirom da su te novine veoma temeljito bilježile i iznosile nastupe IDS-ovih čelnika i što su u najvećem dijelu poistovjetile svoju uređivačku politiku s tim programom i stavovima. Izjave čelnika IDS-a grupirane su s obzirom na odnos prema pojedinim aspektima politike i IDS-ova politika identiteta može se pratiti s obzirom:

- na odnos prema regionalnomu identitetu – na afirmaciju regionalnoga identiteta kroz istrijanstvo i stvaranje Istrijana kao i na predstavljanje IDS-a kao jedinoga zaštitnika u očuvanju identiteta Istre u borbi prisvajanja političkih simbola;

- na odnos prema nacionalnoj državi i državnim institucijama u najosjetljivijim trenucima njezina stvaranja i borbe za njezin opstanak u Domovinske ratu i pitanje hrvatskih granica;
- na pitanje autonomije Istre i na zagovaranje drugoga državnog ustrojstva Hrvatske kroz transregionalizam *Istra regija u Europi regija*;
- na sukob ideologija s predsjednikom Republike Hrvatske dr. Franjom Tuđmanom;
- na odnos IDS-a prema talijanskoj manjini kao i na stajališta talijanske manjine prema novonastaloj državi Hrvatskoj.

1. Političko-programski identitet IDS-a i formiranje IDS-a

U europskoj praksi regionalni pokreti i stranke u svome djelovanju traže autonomiju i decentralizaciju dotične regije i kao politička snaga u pravilu se suprotstavljaju nacionalnoj državi. Regionalizam kao očuvanje specifičnoga kulturnog mnogovrsja određenoga prostora i oživljavanja jednoga podrijetlom obilježenoga kulturnog identiteta neovisno o tome je li dotična regija za pojedinca vlastiti prostor podrijetla, danas, u svijetu gdje skoro ne postoje homogeni kulturni prostori zbog mobilnosti stanovništva, teško zadovoljava potrebe našega suvremenog načina života.

Programska deklaracija IDS-a objavljena 7. srpnja 1991. godine određuje politički profil stranke kao stranke liberalnoga usmjerenja čija je politička osnova regionalizam s isticanjem kulturne i teritorijalne specifičnosti. IDS se time definira kao regionalna stranka koja djeluje na prostoru Istre i istarskih otoka. „Cilj joj je djelovanje u sklopu višestranačkog demokratskog sistema i sudjelovanje u upravi potičući i razvijajući svojim djelovanjem sve posebnosti tog prostora kao regionalnog entiteta satkanog na osebujnom etničkom sastavu, posebnosti gospodarstva i kulture, ali zauzimajući se za načelo jugoslavenske i svjetske univerzalnosti.“⁴

Stranački programi stranaka nacionalnoga bloka iz 1990. godine inzistiraju na nacionalnome identitetu (zajedništvo kroz jedinstvo i pomirenje) i državnome konstituiranju nasuprot strankama koje su bile iz povijesnih i nacionalnih razloga naklonjene ljevici i regionalizmu kao pokretu protivnom nacionalnomu ujedinjenju. Hrvatska stranka⁵ i Koalicija narodnog sporazuma⁶ o autonomiji i ugrožavanju

⁴ *Glas Istre*, br. 79, 22. ožujka 1990., str. 4.

⁵ Usp. Dragan Đurić – Bojan Munjin – Srdan Španović, „Stranke u Hrvatskoj“, *Radničke novine*, Zagreb, 1990., str. 104.

⁶ Usp. isto, str. 116.

teritorijalnoga suvereniteta Hrvatske izrazile su se negativno, dok se u svojim programskim dokumentima Hrvatska seljačka stranka⁷ (ističe posvećivanje pozornosti zanemarenim teritorijima), Savez komunista Hrvatske-Stranka demokratskih promjena⁸ (smatra da je Hrvatsku uvijek oblikovao kulturni regionalizam) i Hrvatska socijalno-liberalna stranka⁹ (zagovara veću samostalnost općina) zalažu za veću samostalnost lokalnih samouprava, ali unutar Hrvatske kao suverene države za razliku od IDS-a koji se zalaže za naglašeni status posebnosti društveno-političkoga priznanja regija unutar federalnih jedinica¹⁰, dok Socijaldemokratski savez Hrvatske – Socijaldemokratski savez Jugoslavije polazi od načela da je (poput Vojvodine i Kosova u Srbiji) pod jednakim uvjetima zajamčeno pravo formiranja autonomnih pokrajina i na teritoriju drugih republika.¹¹ Lokalne stranke Građanska stranka – Split¹² i Riječki demokratski savez¹³ kao i regionalna Stranka nezavisne demokracije – Rijeka¹⁴ ponudile su koncept decentralizacije Hrvatske i elemente široke lokalne samouprave¹⁵.

U Republici Hrvatskoj održan je 19. svibnja 1991. godine referendum za nezavisnost na koji je izašlo 83,56% birača od kojih se njih 94,17% izjasnilo za suverenu samostalnu državu Hrvatsku. Za ostanak Republike Hrvatske u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi glasovalo je tek 1,2% birača. Uoči referenduma, 15. svibnja 1991. godine, područje Istre, Rijeke i Kvarnerskih otoka zasuto je propagandnim letcima bačenim iz zrakoplova („Utva 66“, bivši vojni zrakoplov koji je poletio iz medulinske sportske zračne luke bez dozvole) u kojima se poziva na bojkot referenduma za nezavisnost. Tekst letka sadrži politički program triju stranaka o tome pitanju: Saveza komunista-Pokreta za Jugoslaviju (letak pisan dvojezično, na hrvatskome i talijanskome jeziku), Stranke Jugoslavena i Srpske demokratske stranke. Sve su one ujedinjene u antihrvatskoj politici s jasnim zajedničkim velikosrpskim nazivnikom.¹⁶ Posve je izvjesno da je IDS od te Stranke Jugoslavena (SJ) preuzeo programsku deklaraciju i prihvatio identičan odnos prema granicama koji ne vodi očuvanju teritorijalnoga integriteta novonastale države. Naime u programskoj izjavi SJ kaže se: „Osnovni cilj SJ je pokretanje snažnijeg procesa integracije regija na jugo-

⁷ Usp. isto, str. 209.

⁸ Usp. isto, str. 290.

⁹ Usp. isto, str. 224.

¹⁰ Usp. isto, str. 260.

¹¹ Usp. isto, str. 327.

¹² Usp. isto, str. 245.

¹³ Usp. isto, str. 272.

¹⁴ Usp. isto, str. 345.

¹⁵ Usp. isto, str. 346.

¹⁶ Usp. *Glas Istre*, br. 132, 16. svibnja 1991., str. 2.

slavenskom prostoru kako bi se stvorili preduvjeti da Jugoslavija regija integrira sebe politički, ekonomski, kulturno-civilizacijski u buduću Europu regija u kojoj granice postaju tek crte na geografskim kartama.¹⁷

IDS nije sudjelovao sa svojim listom na prvim parlamentarnim izborima u travnju 1990. godine, već je svojim članovima i simpatizerima preporučio da glasuju za SK-SDP. U siječnju 1991. godine IDS prvi put sudjeluje na nekim izborima i to na dopunskim izborima za Skupštinu Općine Labin i osvaja sva četiri vijećnička mjesta. IDS postaje parlamentarna stranka u Republici Hrvatskoj pristupanjem Livija Matoševića u redove IDS-a, zastupnika u Saboru RH koji je na izborima 1990. godine izabran u VUR Sabora RH kao nezavisni kandidat izborne jedinice zaposlenih u društvenim djelatnostima Općine Pula.¹⁸ Na izborima 2. kolovoza 1992. godine za Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske IDS osvaja većinu u sve tri istarske izborne jedinice, a u koaliciji s Dalmatinskom akcijom (DA) i Riječkim demokratskim savezom (RiDS) dobiva 3,1% ili jedan mandat, čime dobiva ukupno četiri zastupnička mjesta (Ivan Jakovčić, Dino Debeljuh, Elio Martinčić, Ivan Herak). Na izborima 7. veljače 1993. godine za Županijski dom Sabora Republike Hrvatske IDS osvaja sva tri mjesta za Istarsku županiju (Ivan Pauletta, Branko Ružić, Denis Jelenković), dok na lokalnim izborima za Skupštinu IŽ dobiva 35 od 40 mjesta te 3 mjesta u Skupštini PGŽ.¹⁹ Župan Istarske županije postaje pulski gradonačelnik Luciano Delbianco (IDS), koji je ranije bio predsjednik Skupštine Općine Pula, izabran na izborima 24. svibnja 1990. godine kao kandidat SKH-SDP. Uoči predizborne kampanje za lokalne izbore Delbianco pristupa IDS-u (11. siječnja 1993.), a slično je učinio i veliki broj općinskih čelnika i funkcionara ranije izabranih na listi SK-SDP.

Nacionalni faktor je trajna determinanta za određenje teritorijalne pripadnosti nekomu određenom području i njegovo je odbacivanje dokaz izričitoga autonomaštva IDS-a koji zamišlja Istru kao konglomerat nacionalnoga bezličja s dvojezičnom ili trojezičnom neodređenošću, a degradirajući pritom europsku vrijednost Istre kao povijesno susretište dvaju etničkih i nacionalnih krugova koji su proizvod duhovne baštine i kao takve te različite kulture su uvijek stimulativno djelovale jedna na drugu. IDS želi stvoriti istarski međunacionalni koktel kroz pojam *istrijanstva*, hibridne tvorevine koja briše povijesno pamćenje i kida sponu s hrvatskom tradicijom. Inzistiranje na decentralizaciji, demilitarizaciji i na trojednome jedinstvu istarskoga teritorija vodi prema posebnomu statusu *Istra regija u Europi regija*. Transgraničnost

¹⁷ *Naše teme*, br. 3-4 (1990.), Zagreb, str. 783.

¹⁸ Usp. *Glas Istre*, br. 164, 17. lipnja 1992., str. 2.

¹⁹ Usp. *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2005., str. 327.

koju zagovara IDS u svome političkom djelovanju, ideju o stvaranju regionalnoga parlamenta Istre i naglašavanje istrijanstva, kao nositelja regionalnoga identiteta svih stanovnika Istre, u zamjenu za hrvatsku nacionalnu pripadnost, zahtijeva kritičko propitivanje sustava vrijednosti regionalne stranke i njegove usklađenosti s državnim ustrojem Republike Hrvatske. Pribjegavanje stvaranju regionalnoga identiteta koji je trebao oslabiti nacionalnu pripadnost, a istodobno homogenizirati stanovništvo Istre na lokalnoj razini, klasičan je primjer koji koriste regionalni pokreti prigodom konstrukcije etničkoga identiteta kroz zavičajnu pripadnost teritoriju i povijesti. Stvarajući pritisak o nametanju hrvatske nacionalne pripadnosti pučanstvu Istre i pozivajući stanovništvo Istre na izjašnjavanje kao Istrijani, čelnici IDS-a su vješto iskoristili proces društvenih promjena u situaciji prelaska iz jednostranačkoga u višestranački politički sustav i u trenucima stvaranja (obnove) hrvatske države djelovali su kao destabilizirajući faktor tražeći regiju s posebnim statusom konstantno insinuirajući i producirajući sukob sa strankom na vlasti HDZ-om i predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom.

Na istarskoj političkoj sceni početkom 90-ih godina 20. stoljeća između raznih regionalnih stranaka i pokreta koji su u svome imenu koristili pridjev *istarski* kao simbol pripadnosti zavičajnoj prostornoj dimenziji poput: Istarske pučke stranke, Istarske liberalne stranke, Istarske nezavisne stranke, Jedinstvenog demokratskog fronta za autonomiju Istre, Narodno-demokratskog foruma Istre, uspio se nametnuti Istarski demokratski sabor (IDS) kao snaga koja preuzima vodeću ulogu u mobilizacijskim procesima u Istri. Osnivači IDS-a (osnovan 7. prosinca 1989.) Josip Komparić i Ivan Pletikos 17. prosinca 1989. stupaju u fuziju sa Savezom za napredak Istre koji vode Ivan Pauletta, Elio Martinčić i Mario Sandrić i stvaraju novi IDS iz kojega Komparić i Pletikos ubrzo bivaju izbačeni. U formalnome smislu IDS postaje stranka između 14. i 19. veljače 1990. uvođenjem višestranačkoga sustava i legaliziranjem političkih stranaka. Strankom je upravljao savjet od 15 članova i izvršni odbor od 9 članova. Prvi predsjednik stranke Ivan Pauletta ostaje na toj funkciji do početka lipnja 1990. godine kada ga zamjenjuje Elio Martinčić. Na prvoj skupštini IDS-a 7. srpnja 1991. godine u Medulinu na čelo IDS-a dolazi kao treći predsjednik Ivan Jakovčić koji se uključio u IDS u dvanaestome ogranku porečke podružnice osnovanom u gradskoj mjesnoj zajednici „J. Rakovac“ gdje je odmah i izabran za predsjednika ogranka,²⁰ a na toj je dužnosti predsjednika IDS-a bio skoro 23 godine, sve do 14. veljače 2014. godine kada ga zamjenjuje Boris Miletić.²¹

²⁰ Usp. *Glas Istre*, br. 21, 23. siječnja 1991., str. 8.

²¹ Boris Miletić bio je jedini kandidat za predsjednika IDS-a. Od ukupno 273 delagata na izbornome

2. Odnos prema nacionalnoj državi i pitanje granica

Čelnici stranke u svojim prvim javnim istupima zauzimaju se za anacionalno društvo, istrijanstvo, autonomiju i pozivaju na bojkot izbora. U svojim izjavama jasno ističu stavove o Republici Hrvatskoj, koja je upravo nastajala. Tako Elio Martinčić govori o „neprihvatljivom osnivanju države nacija na čemu se sada radi kod nas“²², a Ivan Pauletta smatra: „Ako će Hrvatska biti jaka država, bit će to kao država regija, ne kao nacionalna država htjela to ona ili ne.“²³ Zanimljivo je u tome kontekstu mišljenje koje ima Ivan Pauletta: „Ono što se sad dešava u Hrvatskoj, od bivšeg SK do novih stranaka, ponovo je stvaranje nacionalne države, iako recimo komunisti ne naglašavaju naciju. Nacionalistički, centralistički tip države – odumire (...). Ni mi, ni Europa takav tip države više ne prihvaćamo. Upravo birokracije takvih država pružaju otpor promjenama, a posebna opasnost za njih je davanje veće samostalnosti regijama, jer regija razjedinjuje državu-naciju (...). Zato smo mi protiv države nacije, a za državu – regija. Zato u odupiranju velikom hrvatstvu, koje najmanje koristi Hrvatskoj, našao se razlog da smo mi ‘protiv Hrvata’ (...). Nas je šokiralo pozivanje na red, i pozivanje samo radi interesa, jer mi smo očekivali, očekujemo to i dalje, kakvi god da jesmo, ipak smo Jugoslavija (...). Samo kao cjelina možemo opstati, a ovo što se sada propagira u neakvim koalicijama, to nam ne liči na očuvanje Jugoslavije.“²⁴ Uz to Elio Martinčić još preciznije upozorava: „IDS je osnovana da bi se suprotstavila novom totalitarizmu koji se razvija iz okrilja nudeće nacionalne države Hrvatske, koja ne bi mogla zadovoljiti interese Istrana“²⁵. Svim građanima „poručeno je da se na ovim izborima ne glasa jer oni nisu niti demokratski niti slobodni pa čak niti tajni“²⁶.

U trenucima kada je Hrvatska branila suverenitet, Mario Sandrić, generalni tajnik IDS-a, izjavljuje: „Siguran sam da će do građanskog rata doći, jer je nemoguće pomirenje Hrvata i Srba. Oni se, od kada postoje, mrze i gledaju preko nišana. Nas Istrane neka puste na miru, jer nam rat nije potreban (...) Zato upućujemo apel Hrvatima, Slovencima i Jugoslaviji da nam našu djecu vrate doma. Nisu djeca zaslužila da se bore, ginu i ožalošćuju svoje majke, sestre i braću za nečija nacistička

su saboru bila 243 (tri nisu dala svoj glas za izbor Miletića na čelo stranke). Jakovčić postaje počasni predsjednik IDS-a.

²² *Glas Istre*, br. 76, 19. ožujka 1990., str. 2.

²³ *Glas Istre*, br. 96, 8. travnja 1990., str. 3.

²⁴ *Glas Istre*, br. 103, 15. travnja 1990., str. 14.

²⁵ *Glas Istre*, br. 108, 20. travnja 1990., str. 2.

²⁶ *Glas Istre*, br. 96, 8. travnja 1990., str. 3.

opredjeljenja.²⁷ Bilo je i takvih razmišljanja da „IDS od jeseni namjerava sastaviti regionalnu vladu u sjeni“²⁸.

Ivan Jakovčić u svojem prvom nastupu kao predsjednik IDS-a ističe: „Apsurdno je da se na pragu novog stoljeća ovdje u Europi grade nove granice“²⁹. Uspostavljanjem granice suverene Republike Hrvatske u Istri Ivan Jakovčić smatra: „To je jedan politički problem koji ima međunarodne implikacije. Po našoj procjeni, radi se o grubom kršenju Osimskih sporazuma.“³⁰ S obzirom na to da je granica između Jugoslavije i Italije koja je formalno odvajala dvije države postojala godinama, neshvatljiva je logika njegova mišljenja: „Ove granice su jedan novi Berlinski zid u srcu Europe koji za razliku od bivšeg Berlinskog zida koji je dijelio samo jedan narod, dijeli najmanje tri kulture i tri naroda koji su vjekovima živjeli u primjerenom suživotu“³¹.

IDS „je organizirao proteste na granici, u Savudriji koji je bio jedan od niza organiziranih protestnih skupova protiv ustanovljenih granica između Republike Hrvatske i Republike Slovenije. Istrani iz Republike Slovenije, predstavljeni predsjednikom M. Carbonijem kao i Istrani iz Hrvatske, koje je predstavljao predsjednik IDS-a N. Jakovčić, opet su poručili pismom vladama republika Slovenije i Hrvatske da su im granice nametnute, (...) da ne smiju dijeliti tri naroda i tri kulture koje žive na ovom prostoru. Pismo je dostavljeno vladi Republike Italije“³².

Stajalište je Ivana Paulette da „sve granice treba rušiti, u fizičkim i administrativnim oblicima. Samo su nacionalne države od prije dva stoljeća formirale i forsirale stvaranje granica da bi navodno zaštitile određeni državni teritorij a u biti da bi dominirale na tom teritoriju.“³³ Kao što tisak pokazuje, analiza izjava upućuje na to da čelnici IDS-a nisu razumjeli nacionalno integracijski proces i stvaranje samostalne države Hrvatske. Dalje Ivan Pauletta tvrdi: „Granice postavljene u Istri postavljene su protiv volje istarskog naroda.“³⁴ IDS se svojim stavovima o nepriznavanju državnih granica približava tezi i o nepriznavanju same države. Različitost društvenih uvjeta i djelovanje elitnih političkih skupina ključni su čimbenici u stabilnosti ili nestabilnosti društvenih struktura i o njima ovisi predodžba razvoja i ostvarenje strategije u

²⁷ *Glas Istre*, br. 92, 5. travnja 1991., str. 9.

²⁸ *Glas Istre*, br. 165, 18. lipnja 1991., str. 10.

²⁹ *Glas Istre*, br. 200, 24. srpnja 1991., str. 14.

³⁰ *Glas Istre*, br. 291, 23. listopada 1991., str. 4.

³¹ Isto.

³² *Glas Istre*, br. 289, 21. listopada, 1991., str. 10.

³³ *Glas Istre*, br. 72, 15. ožujka 1993., str. 5.

³⁴ Isto.

pronalasku institucionalnih rješenja na području politike. Za potrebe pojedinačnih interesa političke elite mobiliziraju mase pozivanjem na kolektivne identitete.³⁵

Izjave čelnika IDS-a pokazuju da oni ne doživljavaju Hrvatsku kao svoju domovinu već kao otimačicu njihova integriteta (*istarskoga*) i ekonomskoga statusa zbog težine tereta hrvatskih prognanika iz ratom zahvaćenih područja Hrvatske koji traže sklonište u Istri, geopolitičkoj periferiji bez oružanih sukoba. Na toj je crti i izjava Dina Debeljuha da „Istra nije bila nikad više pljačkana nego dosad“³⁶. Čelnici IDS-a u samostalnoj Hrvatskoj i dalje tvrde: „A u gore stanju nego što je sada, Istra nikad nije bila. Nikad nije bila rascjepkanija, siromašnija, bez perspektive. Ne znam što bi se gore od ovog moglo dogoditi.“³⁷ U razdoblju obrane od neprijateljske velikosrpske soldateske koja je otimala hrvatske krajeve i tjerala na progon civilno stanovništvo Hrvatske: žene, djecu, bolesne i nejake, zabrinutost IDS-a ograničava se samo na strah od gubitka identiteta Istre. Tako u pismu upućenom predsjednicima istarskih općina predsjednik IDS-a Ivan Jakovčić predlaže „učiniti sve kako bi se kontrolirao dolazak izbjeglica. Da se imigracionom politikom učini sve kako se ne bi ugrozio nadalje prepoznatljivi milje Istre koji je već doveden do ruba gubitka vlastitog identiteta izmjenom demografske bilance“. Tako je upozoreno kako će „stvoriti nove nerješive probleme za Istru uz trajni gubitak naslijeđenog i stoljećima njegovanog identiteta ovih prostora“³⁸. Kao dokaz svojoj tezi o nepotrebnosti nacionalne države Hrvatske Ivan Pauletta izjavljuje: „U drugom svjetskom ratu nisu pobijedile centralističke države, nego one koje to nisu bile“³⁹.

Njihovo nepoznavanje povijesnih činjenica i društvenih procesa koji su obilježili NOP i pripojenje Istre matici Hrvatskoj nakon rujanskih odluka 1943. godine vidljivo je iz izjave Ivana Paulette: „Niti jedna linija razgraničenja koju su saveznici predložili poslije 2. svjetskog rata nije dijelila Istru na talijanski, slovenski i hrvatski dio nego samo na jugoslavenski i talijanski. Nikad 1943. godine na skupovima nije spominjano dijeljenje Istre. Božo Milanović je 19. ožujka 1946. godine na sjednici u Pazinu ispred savezničke komisije upravo molio tu komisiju riječima ‘ne dijelite nam tu našu Istru’.“⁴⁰ Spominjanje monsinjora Bože Milanovića, koji je bio nepokolebljivi borac za hrvatske granice u Istri, u kontekstu zamjena teza potpuno je neprihvatljivo.

³⁵ Boris Banovac – Marko Mrakovčić, „Etničnost, integracija i identitet“, *Migracijske i etničke teme*, 23 (2007.) 4, str. 332.

³⁶ *Glas Istre*, br. 295, 27. listopada 1990., str. 16.

³⁷ *Glas Istre*, br. 72, 15. ožujka 1993., str. 5.

³⁸ *Glas Istre*, br. 199, 23. srpnja 1991., str. 15.

³⁹ *Glas Istre*, br. 72, 15. ožujka 1993., str. 5.

⁴⁰ *Glas Istre*, 15. ožujka 1993., br. 72, 5.

Ivan Pauletta izjavljuje: „Sada se Istra pokušava dijeliti po nacionalnoj liniji. Niz postavki glorificira hrvatsku etničku skupinu što nije podobno ovom kraju a niti jednom kraju u Europi. Glorificirati ili još gore nametati jednu etničku skupinu može u Istri biti kontraproduktivno kao što se sada pokušava nametnuti tvrdo hrvatstvo.“⁴¹ Slijedom rečenoga dolazimo do još jedne izjave Ivana Paulette gdje je uočljivo njegovo nametanje druge etničke skupine, talijanske, na primjeru talijanske pokrajine Alto Adige koja nema sličnosti s Istrom zbog potpuno različita omjera nacionalne strukture stanovništva što iznosi i sam Pauletta: „Pobune koje su se događale u Alto Adige, gdje je znatna njemačka nacionalna skupina, mogle su se u sklopu Italije riješiti samo tako što se tom području dalo veću samostalnost.“⁴² U svojim zahtjevima i razlozima za uspostavljanje Istre regije IDS se pozivao najčešće na talijanske regije i među njima kao primjer navodio Trentino-Alto Adige. Nakon Drugoga svjetskog rata Italija je 100.000 pripadnika njemačke manjine iz Južnoga Tirola uključila u svoj državni prostor na temelju međudržavnoga sporazuma koji su 5. rujna 1946. potpisali De Gasperi i Gruber, tadašnji ministri vanjskih poslova Italije i Austrije. Bio je to prilog IV. Ugovora o miru koji su tada potpisali saveznici s Italijom. Prvi specijalni statut donesen je 1948., a postojeći je iz 1971. godine. Osnovne karakteristike specijalnoga statuta Autonomne regije Trentino-Alto Adige mogu se podijeliti u dva dijela; prvi i glavni odnosi se na zaštitu njemačke jezične skupine i Ladina, a drugi je opet u svezi s prvim – jamčeći regiji potrebnu razinu autonomije koja omogućuje zaštitu tih prava. Neusporediva je brojka njemačke nacionalne manjine u Trentino-Alto Adige i talijanske manjine u Istri i kao takav neprihvatljiv i neargumentiran zahtjev za doslovno apliciranje modela autonomije koji se primjenjuje u dotičnoj talijanskoj regiji.

3. Istrijanstvo kao regionalni identitet i IDS kao zaštitnik identiteta Istre

Po Ivanu Pauletti „Istranin je onaj tko poštuje istarske tradicije i običaje, prihvaća istarsku kulturu i djeluje za napredak Istre i dobrobit njenih žitelja“⁴³. „Istrijanstvo predstavlja specifičnu svijest nacionalne pripadnosti koja se odnosi na procese identifikacije istarskoga čovjeka sa zajedničkim teritorijem i povijesnom sudbinom.“⁴⁴ IDS stvara koncept istarske nacije: „istrijanstvo ima sve elemente nacionalnog bića

⁴¹ Isto.

⁴² Isto.

⁴³ *Glas Istre*, br. 104, 16. travnja 1990., str. 8.

⁴⁴ *Programska deklaracija IDS-a*, 1991.

– poseban jezik, kulturu, povijesnu tradiciju i običaje...⁴⁵ Nasuprot tomu talijanska manjina i njihovi predstavnici zabrinuti su neznatnim anacionalnim i lokalnim izjašnjavanjem Talijana. Giacomo Scotti, istaknuti riječki Talijan kaže: „Prema popisu iz 1981. godine, nas Talijana ima u gradu tek dvije tisuće, dok se nekoliko tisuća pretvorilo u ‘Fiumane’ bez nacionalnosti...“⁴⁶

Vrlo je konkretno promišljanje o istrijanstvu koje je tada zagovarao IDS jer po riječima Ivana Pletikose, idejnoga začetnika IDS-a „njihov odijum naspram svega hrvatskog, neprihvatanje hrvatske dimenzije Istre, odricanje hrvatskog identiteta istarskih Hrvata i hrvatskih dijalekata u Istri te stvaranje pojma istrijanstva i Istrijana izvan njegovih povijesnih dimenzija vodi u autonomaštvo kao oblik novokomponovanog političkog primitivizma i koncepciju politike kao politike krvi i tla. Time je IDS sada trenutno potpuno na tragu jednog Carla de Franceschija po kojoj Hrvati nisu Hrvati već Istrijani dok su svi ostali zadržali svoj identitet.“⁴⁷

Interpretirajući pred javnošću Istre ime Istarski demokratski sabor kao nastavljajanje tradicije Istarskoga sabora iz 1861. godine i tako stvarajući sliku nekadašnjega i današnjega branitelja žitelja Istre pod okriljem toga naziva, IDS sustavno obmanjuje pučanstvo jer su poznata ograničenja i nedemokratsko djelovanje Istarskoga sabora iz razdoblja Austro-Ugarske Monarhije u kojemu se hrvatski zastupnici u borbi za svoja prava nisu mogli izboriti ni za službenu uporabu svoga jezika. Spomenimo u tome kontekstu Talijansku liberalnu stranku koja je zahvaljujući cenzusnome biračkom pravu činila većinu u Istarskome saboru (osnovanom 1861. godine sa sjedištem u Poreču) i koja je provodeći politiku talijanizacije obrazovnoga sustava i javne uprave oblikovanje hrvatskoga nacionalnog identiteta slavenskoga stanovništva nastojala spriječiti formiranjem regionaloga identiteta – istrijanstva.⁴⁸

Dino Debeljuh je također rekao da je „vrijeme da se Istri vrati Istarski sabor, a Istarski demokratski sabor tražit će i referendum za Istru“⁴⁹. Debeljuh je isticao: „Ne bi van intrigivalo da Istra postane regija sa svojim Saborom. Kako će je to prije sto lit bila.“⁵⁰

⁴⁵ *Glas Istre*, br. 19, 21. listopada 1991., str. 10.

⁴⁶ *Glas Istre*, br. 277, 9. listopada 1990., str. 14.

⁴⁷ *Glas Istre*, br. 68, 11. ožujka 1990., str. 15.

⁴⁸ Usp. Tihomir Cipek – Stjepan Matković, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina 1842. - 1914.*, Zagreb, 2006., str. 44.

⁴⁹ *Glas Istre*, br. 204, 28. srpnja 1990., str. 16.

⁵⁰ *Glas Istre*, br. 215, 8. kolovoza 1990., str. 11.

Tako Ivan Herak tvrdi: „IDS je jedina stranka koja može zaštititi identitet Istre.“⁵¹ Ivan Jakovčić na predizbornoj tribini IDS-a izjavljuje da „Istru treba braniti, a mi smo ovdje za to“⁵², ne precizirajući od koga bi trebalo braniti Istru.

4. Autonomija i transregionalizam

Na skupu je IDS-a sredinom listopada 1990. godine „istaknuto da je Istra odmah po završetku rata bila prevarena, da joj je namjerno oduzeta autonomija odnosno republika, da je mimo volje naroda priključena Hrvatskoj i Jugoslaviji, te da bi se Istrani, poštujući sve, o sebi trebali izjasniti referendumom“⁵³. „U referendum bi se svakako morala uključiti i istarska dijaspora.“⁵⁴

Dalje Ivan Pauletta upozorava: „Sama autonomija ako ćemo pravo, nije ništa loše, no, nama se predbacuju naklonosti ‘autonomaštvu’.“⁵⁵ Važno je naglasiti da je na prvome predstavljanju IDS-a u Rovinju Antonio Borme, dugogodišnji lider Unije Talijana, iznio tezu da „Istru treba pretvoriti u suvremenu autonomnu regiju s posebnim statusom u čijem okviru može lako naći svoje mjesto i specifični oblik autonomije talijanska etnička grupa“⁵⁶. „Osim toga Pauletta je rekao da će se IDS zalagati za stvaranje Zajednice istarskih općina i otoka, a da bi u parlamentu te zajednice bili i predstavnici Rijeke, Friula i Julijske krajine, te predstavnici Slovenije i Hrvatske, naglasivši da je Istra dana Jugoslaviji, pa ako ova nestane, da će se Istra dijeliti.“⁵⁷ Nešto kasnije i Nenad Klapčić izjavljuje da „onaj tko govori protiv autonomije govori protiv osnovne slobode“⁵⁸.

U uvodu intervjua Ivana Jakovčića u talijanskome listu *Il giornale* novinar navodi da „prvi put u post-titoističkom Saboru je zastupljena jedna autonomaška snaga“, dok Jakovčić ističe da „na neki način slijedimo primjer Tuđmana koji je odvojio Hrvatsku od Jugoslavije“⁵⁹. Iskazivanje takvih težnji za promjenom položaja Istre u državno-pravnome ustroju tumači se jasnom željom za odgovarajućom izmjenom ustavnoga poretka Republike Hrvatske.⁶⁰

⁵¹ *Glas Istre*, br. 34, 5. veljače 1993., str. 14.

⁵² *Glas Istre*, br. 21, 23. siječnja 1993., str. 7.

⁵³ *Glas Istre*, br. 283, 15. listopada 1990., str. 5.

⁵⁴ *Glas Istre*, br. 199, 23. srpnja 1991., str. 10.

⁵⁵ *Glas Istre*, br. 19, 21. siječnja 1990., str. 14.

⁵⁶ *Glas Istre*, br. 183, 7. srpnja 1990., str. 4.

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ *Glas Istre*, br. 195, 18. srpnja 1992., str. 8.

⁵⁹ *Glas Istre*, br. 245, 6. rujna 1992., str. 11.

⁶⁰ Vladimir Šeks, *Politika i politikantstvo u Istri*, Labin, 1999., str. 71.

Ivan Pauletta izjavljuje: „U Istri smatramo i želimo da Istra bude cjelina, što sada nije. Pri tom mislim na cijelo geografsko područje, bez internih granica, s visokim stupnjem autonomije.“⁶¹ Dino Debeljuh i Loredana Bogliun-Debeljuh (intervju iz *Famiglia cristiana*) navode da „politički program Istarskog demokratskog sabora jest da se za Istru dobije status autonomne provincije s velikim ovlastima u kojoj bi mogle živjeti sve nacionalnosti: ali dugoročni san je da ista stranka-blizanka, koja je tek nastala u Sloveniji, uspije dobiti istu takvu autonomiju za dio oko Kopra. Dino Debeljuh i njegova žena su jasni: usmjerenost prema jednom velikom gradu, kakav je Trst, traži teritorij, buduća autonomna Istra mogla bi razviti takvo gospodarstvo koje bi joj podarilo život i kulturu.“⁶² Takve ambicije istovjetne su sa zahtjevima talijanskih esula iznesenih na skupu u Rovinju u organizaciji Zajednice Talijana o njihovu viđenju odnosa Trsta i Istre: „Trstu je potrebno zaleđe – Istra. Istra su pluća Trsta – njoj je potreban Trst.“⁶³

IDS-ov koncept transgraničnosti naglašava činjenicu da se zemljopisno prostor Istre nalazi u tri države, ali je zastupa na krivi način. Zemljopisno se Istra nalazi najvećim dijelom u Hrvatskoj, manjim dijelom u Sloveniji i jednim malim područjem Muggie u Italiji. Istra je tako razdijeljena zbog etničke zastupljenosti pa su državne granice u tome prostoru rezultat europskih mjerila, etničkih granica. IDS-ov koncept koji obuhvaća bivšu općinu Opatiju i otoke Cres i Lošinj upućuje na rapalske granice te pokazuje da u „transgraničnu regiju Istru“ ulazi 1% talijanskoga teritorija, oko 12% slovenskoga i više od 85% hrvatskoga državnog prostora, a time se postavlja pitanje čiji je to interes kada se na štetu hrvatskoga nacionalnog državnog teritorija, u nestabilno i ratno vrijeme kada je budućnost svih nas bila upitna, inzistiralo na projektu supstitucije nacionalne države.⁶⁴

Čelnici IDS-a Ivan Pauletta, Dino Debeljuh, Loredana Bogliun-Debeljuh tvrde da je najvažnije „da mi želimo regiju, a ona se stvara u ime mira, nasuprot države nacije, koja je nastala u ratu radi njega samog“⁶⁵. Oni izjavljuju: „Mi vidimo i budućnost Jugoslavije kao regionalno organizirane.“⁶⁶ Ivan Pauletta zastupa ideju da je „Istra regija u Europi regija“⁶⁷. Ivan Pauletta, Dino Debeljuh, Loredana Debeljuh-Bogliun

⁶¹ *Glas Istre*, br. 72, 15. ožujka 1993., str. 5.

⁶² *Glas Istre*, br. 349, 20. prosinca 1992., str. 11.

⁶³ *Glas Istre*, br. 345, 16. prosinca 1992., str. 13.

⁶⁴ Usp. Nevio Šetić, *Istarski razgovori*, Profil internacional, Zagreb, 2003., str. 64.

⁶⁵ *Glas Istre*, br. 104, 16. travnja 1990., str. 8.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ *Glas Istre*, br. 83, 26. ožujka 1990., str. 11.

slažu se da „Istra ima sve geografske, kulturne, povijesne i privredne pretpostavke da bude regija“⁶⁸. Ivan Pauletta tvrdi: „...sada je Europa svijet regija a ne svijet nacija“⁶⁹.

5. Sukob s predsjednikom Republike Hrvatske dr. Franjom Tuđmanom

Ivan Pauletta, Dino Debeljuh, Loredana Debeljuh-Bogliun izjavili su: „To što je dr. Tuđman rekao u Pazinu, nije potrebno komentirati, jer smo mi već takvih Tuđmana u Istri imali“⁷⁰, a Eros Bičić izjavljuje: „Tuđman će završiti kao i svi desni nacionalisti“⁷¹. Te 1990. godine „za politiku koju vodi Tuđman rečeno je da je ravna ponašanju Miloševića“⁷² dok je intervju s dr. Tuđmanom – *Istra, simbol zajedništva* očita suprotnost toj tvrdnji.⁷³

Prigodom prvoga susreta predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana s vodstvom IDS-a u rovinjskome hotelu „Park“ i predstavljanja programa stranke, njezin predsjednik Ivan Jakovčić izjavljuje: „Mi smo u niz navrata podržali Vašu politiku. Smatramo da ovi nesporazumi nastaju zbog loših informacija koje Vi dobivate iz krugova koje ja ne poznam. Mislimo da je to osnovni razlog. Posrijedi nije nikakvo autonomaštvo IDS-a.“⁷⁴ Na pitanje dolazi li iz njihovih redova da je Zagreb isto što je jučer bio Beograd, Jakovčić tvrdi: „Ne. Mi to nikad nigdje nismo izjavili.“⁷⁵ Jakovčić izjavljuje i sljedeće: „Nikada nismo zagovarali istrijanstvo kao iskazivanje“⁷⁶, što nije u skladu s analizom izjava člnika IDS-a.

Nedugo nakon toga Jakovčić navodi „da su prije prihodi od turizma u Istri išli u Beograd ili Zagreb, a to nije bilo dobro“⁷⁷. Nakon usvajanja zakona o teritorijalnome ustroju u Saboru i zbog čega su zastupnici IDS-a napustili sjednicu Sabora Republike Hrvatske, na konferenciji za novinare Jakovčić izjavljuje da je „ovaj zakon još jednom ‘silovanje’ Istre u njenoj povijesti“⁷⁸. Čelnici IDS-a u razgovoru s predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom iznose drugačije stavove od onih što predstavljaju svojim biračima u Istri: „U razgovoru je izražena jednoglasnost kako nema nikakvih stvarnih

⁶⁸ *Glas Istre*, br. 104, 16. travnja 1990., str. 8.

⁶⁹ *Glas Istre*, br. 70, 13. ožujka 1990., str. 10.

⁷⁰ *Glas Istre*, br. 104, 16. travanj 1990., str. 8.

⁷¹ *Glas Istre*, br. 108, 20. travnja 1990., str. 2.

⁷² *Glas Istre*, br. 283, 15. listopada 1990., str. 5.

⁷³ *Glas Istre*, br. 295, 27. listopada 1990., str. 5.

⁷⁴ *Glas Istre*, br. 132, 15. svibnja 1992., str. 16.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ *Glas Istre*, br. 245, 6. rujna 1992., str. 11.

⁷⁸ *Glas Istre*, br. 5, 7. siječnja 1993., str. 13.

osnova za glasine po kojima u Istri postoje stvarne težnje da se ona kao posebna regija ujedinjuje s drugim europskim regijama.⁷⁹ Dr. Tuđman ističe: „Posebno je zanimljivo što u njegovim nedavnim razgovorima s vodstvom IDS-a nije bilo ni natruha da vodeća istarska stranka želi nadregionalnu Istru. Svi su se izjasnili da je Istarska županija sastavni dio Hrvatske te da nema pretenzija razvijati se kao regija koja bi tražila međuregionalno povezivanje i integraciju s Europom, mimo Hrvatske.“⁸⁰ Stoga je posebno zanimljiva izjava Ivana Jakovčića neposredno prije: „Ta buduća transgranična regija obuhvaćala bi devet sadašnjih općina u Hrvatskoj (sedam u Istri te Opatiji i Cres-Lošinj), cijelu Koparštinu iz Slovenije i općinu Muggia iz Italije.“⁸¹ Članak „Ne odustajemo od interdržavne regije“⁸² suprotnost je stajalištima koje su čelnici IDS-a iznijeli predsjedniku Tuđmanu glede njihovih političkih ciljeva i izjave da neće ulaziti u integracije prije hrvatske vlade.

6. IDS i stajališta talijanske manjine

Ivan Jakovčić ističe: „Politički pripadamo socijal-liberalima i usmjereni smo na istrijanstvo, s multikulturalnim konceptom i pluralizmom u kojemu bi bili zastupljeni Talijani, Hrvati i Slovenci.“⁸³

Antonio Borme, dugogodišnji lider Talijanske unije, iznosi: „Potrebno je osigurati isti pravno ustavni položaj za sve građane talijanske narodnosti, bez obzira na administrativno-teritorijalnu pripadnost. U tu svrhu proširiti primjenu dvojezičnosti na cijeli teritorij Istre koja je povijesno nacionalno mješovita i to bez obzira na brojčane odnose i dvije etničke skupine“⁸⁴, dok Maurizio Tremul, predsjednik Izvršnoga odbora Talijanske unije, tvrdi: „U osnovi mi tražimo internacionalizaciju problema talijanske manjine i internalizaciju garancija naših prava. Autonomiju vidimo kao najviši oblik i najvišu razinu prava manjina. Dakle, tražimo neku vrstu široke kulturne autonomije, koja bi sačuvala sve kulturne i civilizacijske vrijednosti talijanske manjine, uz pravo na prisutnost u mehanizmima vlasti i odlučivanja u sredinama u kojima živimo, neovisno o broju pripadnika manjine.“⁸⁵ Silvio Delbelo, predsjednik Udruženja iseljenih Istrijana iz Istre, smatra: „Položaj talijanske manjine nije se pogoršao dolaskom HDZ-a na vlast. Ona je i ranije stajala veoma slabo (...). Mi,

⁷⁹ *Glas Istre*, br. 57, 28. veljače 1993., str. 1.

⁸⁰ *Glas Istre*, br. 59, 2. ožujka 1993., 3.

⁸¹ *Glas Istre*, br. 40, 11. veljače 1993., 5.

⁸² *Glas Istre*, br. 79, 22. ožujka 1993., 8.

⁸³ *Glas Istre*, br. 245, 6. rujna 1992., 11.

⁸⁴ *Glas Istre*, br. 183, 7. srpnja 1990., 4.

⁸⁵ *Glas Istre*, br. 292, 24. listopada 1991., 14.

izbjeglice iz Istre, spremne smo da tražimo reviziju svih ugovora s Jugoslavijom (...). Mislim da će Istrijani svoju želju za autonomijom znati da artikuliraju konkretno, jasno i glasno, a tada Hrvatska može imati graničnih problema sa Italijom.”⁸⁶ Predsjednik Talijanske federacije izbjeglica Paolo Sardi Albertini na tribini koju je vodio Elio Velan, član IO Zajednice Talijana Rovinj, održanoj u Zajednici Talijana u Rovinju o temi *Nova politička strategija Federacije izbjeglica nakon Osima* izjavljuje: „Istra treba postati autonomna regija. Ako treba, o tome se treba izjasniti čak i plebiscitom.”⁸⁷

Analiza izjava članka IDS-a pokazuje da su oni nedvojbeno zagovarali posebni istarski regionalni identitet. Njihovo inzistiranje na decentralizaciji, demilitarizaciji i na posebnome statusu *Istre regije u Europi regija*, nastojanje da se oblikuje posebni regionalni identitet, što je bio osnovni element politike IDS-a na početku devedesetih godina, vodilo je sukobu s vladajućim HDZ-om. Kasnije se, unutar IDS-a, s daljnjim razvojem politike identiteta oblikovala struja koja je taj identitet nastojala jače spojiti s nacionalnim hrvatskim identitetom što je dovelo do rascjepa unutar stranke.

Zaključak

Zaključujući ovaj politološki pregled o dinamičnim zbivanjima devedesetih u Istri i pravu Hrvata na vlastitu državu, mogu istaknuti da podatci i analiza ukazuju da su čelnici IDS-a svjesno manipulirali stanovništvom Istre stvarajući istarski (istrijski) identitet čime su kod istarskih Hrvata uspjeli stvoriti *holodek*, virtualni svijet u kojem su samo oni, IDS, zaštitnici interesa Istre i njezina stanovništva u odnosu na centar državne vlasti s kojim su kontinuirano u stanju napetosti i konflikta. Djelujući sustavno na mentalni profil pučanstva Istre i umanjujući hrvatske vrijednosti u ozračju isticanja istarskih specifičnosti kroz plurikulturalnost i plurietničnost, kao i sustavno radeći na potiskivanju i negiranju nacionalne svijesti istarskih Hrvata koristeći pritom promidžbenu simboliku semantičkih obilježja, IDS-u se odmah priklonila i talijanska manjina u Istri koja je bila dominantno politički lijeve orijentacije, ali sada i s novo-starim desnim i iredentističkim usmjerenjem. Tako poznati talijanski predstavnik Giacomo Scotti ističe: „Talijanska manjina nastala je upravo kao antifašistička komponenta istarsko-riječkog stanovništva”⁸⁸ i ta talijanska manjina je u programskim načelima regionalne stranke prepoznala otpor prema nacionalnoj Hrvatskoj državi kojoj nije željela pripadati. Potvrda te tvrdnje je izjava Loredane Bogliun-Debeljuh i Franca Juria: „Što vi to, u stvari nudite nama – građanima Istre?

⁸⁶ *Glas Istre*, br. 269, 1. listopada 1990., str. 11.

⁸⁷ *Glas Istre*, br. 345, 16. prosinca 1992., str. 13.

⁸⁸ *Glas Istre*, br. 143, 27. svibnja 1991., str. 8.

Ponovo nam nudite nacionalne podjele. Talijanima u formuli zajedničkog života s ostalim slavenskim narodima u Istri nudite priznanje da žive na hrvatskoj zemlji, pa neka se osjećaju kao kod kuće.⁸⁹ Tomu moramo priključiti i sve druge narode s prostora nekadašnje Jugoslavije koji su se naselili poslije Drugoga svjetskog rata na istarski poluotok i koji nisu osjećali Hrvatsku kao domovinu već su težili za očuvanjem prijašnje države kao simbioze krajeva kojima pripadaju i s kojima se poistovjećuju.

Povijesno uvjetovana kategorija koju je IDS pridobio svojim političkim načelima i interpretacijom povijesti su istarsko izbjegličke-esulske organizacije koje je regionalna stranka bezuspješno pokušala staviti pod plašt antifašističkih orijentacija, kada se zna da je za većinu esula, koji su bili uglavnom desne političke opcije, baš ta komponenta bila značajna pri odluci o napuštanju Istre. Uz pomoć talijanske liberalne stranke koja je 12. svibnja 1991. godine usvojila rezoluciju kojom traži od Italije raskid Osimskih sporazuma i revidiranje granica, esulske organizacije manifestiraju svoju težnju za Istrom čime bi ista postala dio Italije. Silvio Delbelo, predsjednik Udruženja iseljenih Talijana iz Istre, tendenciozno izjavljuje: „Istra nikad nije bila Hrvatska“⁹⁰. O Istri i granicama stoji sljedeće: „Ukazujući u tom kontekstu na intervju Antonia Borme, dugogodišnjeg lidera Unije Talijana, talijanskom ‘Tempu’, beogradski list kaže da on „upozorava da u slučaju raspada Jugoslavije njegova nacionalna manjina ima pravo tražiti povratak Istre Italiji, te da je vrijeme da Osimski sporazumi budu raskinuti.“⁹¹ Izjava Antonija Borme na prvome predstavljanju IDS-a u Rovinju u kojem traži autonomiju Istre već je navedena u tekstu.

Dok se Hrvatska brani pod neprijateljskom agresijom, u Istri je, koja nije pošteđena srpsko-jugoslavenske propagande „Otkriven bacač letaka sa pozivom na bojkot referenduma za Hrvatsku; Letke bacao-major JNA“⁹², istovremeno, regionalna politička stranka IDS poziva na demilitarizaciju i nudi recept za izolaciju Istre od Hrvatske u slučaju rata i napada upućujući 9. svibnja 1991. godine zahtjev vladama Hrvatske, Slovenije i Jugoslavije, parlamentima europskih država te generalnomu sekretaru UN. Potpisnici zahtjeva Mario Sandrić, generalni tajnik IDS-a, i Mario Blečić, koordinator IDS-a, svojevoljno, a sve u ime naroda Istre, a da nisu u svojstvu legitimnih predstavnika naroda, traže da se Istra zaštiti UN-ovim mirotvornim akcijama u slučaju oružanoga sukoba u njihovoj zemlji, nedjeljivoj i jedinstvenoj Hrvatskoj.

⁸⁹ *Glas Istre*, br. 86, 29. ožujka 1990., str. 11.

⁹⁰ *Glas Istre*, br. 269, 1. listopada 1990., str. 11.

⁹¹ *Glas Istre*, br. 28, 30. siječnja 1991., str. 12.

⁹² *Glas Istre*, br. 134, 18. svibnja 1991., str. 1.

Zaključno iz analize priložene građe ne vidi se politička volja IDS-a za stvaranjem države Hrvatske kao izraza stoljetne težnje hrvatskoga naroda, podržavanja legitimne vlade i rada državnih institucija, pa se može zaključiti da u djelovanju IDS-a na početku demokratskih promjena u Hrvatskoj nije bilo pozitivnoga doprinosa nastanku suverene, nezavisne i međunarodno priznate Republike Hrvatske, konsolidaciji demokracije i stabiliziranju ustavnoga poretka Republike Hrvatske. Dok su identitet Istre „oplemenili“ novim oblicima, a cijelu Hrvatsku suočili s novim političkim iskustvom.

CONNECTION OF THE ISTRIAN IDENTITY WITH THE ISTRIAN DEMOCRATIC ASSEMBLY: ANALYSES OF THE CONTENTS OF THE PROGRAM AND THE TEXTS PUBLISHED IN *GLAS ISTRE* FROM 1989 TO 1993

Abstract

Regional party, the Istrian Democratic Assembly (IDA), in the transformation from the social and state system, offered its own pattern of values based on the Istrian autonomy, regionalism and multiculturalism as identificational features of the Istrian inhabitants. IDA, in the turmoil of the Istrian identity at the beginning of the 90s of the 20th century and in the interpretation of the history through suppressed identity as well as through a slow integration of the Istrian Croats in the modern Croatian society, built its political identity and the political perseverance through a regional mobilization and the resistance to the centre of the state authority, interpreting itself to the inhabitants as a defender of the regional interests. Studying the local newspaper Glas Istre, in the period when the Republic of Croatia gained its independence, and observing the role of IDA in shaping of the political and national identity of Istrian inhabitants through Glas Istre as well as through the party's programme documents, this research has shown a lack of nation-building elements which would be in favour of the thesis of positive role of the regional party in the process of national state building.

Key words: *identity, Istrian Democratic Assembly, state, Glas Istre, regionalism*